

הלכות שביתת יום טוב פרק ו

פרק ו

עירוב תבשילין ושמחת יום טוב

איסור

א.

יום טוב שחל להיות ערב שבת - אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת.

ואיסור זה מדברי סופרים, כדי שלא יבוא לבשל ביום טוב לחול, שקל וחומר הוא, לשבת אינו מבשל, כל שכן לחול.

לפיכך אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת - הרי זה מותר.

ותבשיל זה שסומך עליו הוא הנקרא "עירובי תבשילין":

ב.

טעם שנקרא עירוב תבשילין

ולמה נקרא שמו עירוב? שכשם שהעירוב שעושים בחצירות ובמבואות ערב שבת משום הכר, כדי שלא יעלה על דעתן שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום הכר וזיכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו, ולפיכך נקרא תבשיל זה "עירובי תבשילין":

ג.

עירובי תבשילין שיעורן אין פחות מכזית, בין לאחד בין לאלפים.
 ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות וכיוצא בהן, אלא בתבשיל שהוא
 פרפרת, כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן.
 אפילו עדשים שבשולי הקדירה, ואפילו שמנונית שעל גבי הסכין שחותכין
 בה הצלי - גורדו, אם יש בו כזית - סומך עליו משום עירובי תבשילין:

ד.

תבשיל שאמרו לענין עירוב זה, אפילו צלי או שלוק, אפילו כבוש או
 מעושן, אפילו דגים קטנים שהדיחן בחמין והדחתן היא בישולן לאכילה -
 הרי זה סומך עליהן:

השארית העירוב

ה.

וצריך שיהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל שהוא צריך לאפות, ויבשל כל
 שהוא צריך לבשל, ויחם חמין כל שהוא צריך.
 ואם נאכל העירוב או אבד או נשרף קודם שיבשל או יאפה - הרי זה אסור
 לאפות ולבשל או להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד.
 התחיל בעיסתו או בתבשילו ונאכל העירוב או אבד - הרי זה גומר:

עירוב לאחרים

ו.

המניח עירובי תבשילין כדי שיסמוך עליהן הוא ואחרים - צריך לזכות להן
 בדרך שמזכה בעירובי שבת.

וכל שזוכה בעירוב שבת - זוכה בעירובי תבשילין,

וכל שאינו זוכה באותו עירוב - אינו זוכה בזה:

ז.

ואינו צריך להודיע לאלו שזיכה להן מערב יום טוב, אבל הן צריכין לידע שכבר זיכה להן אחר ועירב להן ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו. אף על פי שלא ידעו אלא ביום טוב - הרי אלו מותרין.

ויש לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחר מכריז ואומר, "כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמוך על עירובי":

נוסח עשיית העירוב

ח.

המניח עירובי תבשילין חייב לברך, ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציונו על מצות עירוב.

ואומר, "בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב של מחר לשבת". ואם זיכה בו לאחרים אומר, "יותר לי ולפלוני ופלונני", או "לאנשי העיר כולן", "לאפות ולבשל מיום טוב לשבת":

מי שלא הניח

ט.

מי שלא הניח עירובי תבשילין ולא הניחו לו אחרים, כשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור, ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח עד שיקנה לו, שנמצא זה מבשל ואופה שלו שהרי קנהו, ואם רצה יתן אחר כך לזה שלא הניח במתנה:

מי שלא הניח עירובי תבשילין ובישל ואפה לאכול בו ביום, והותיר, או שזימן אורחים ולא באו - הרי זה אוכל המותר למחר.

ואם הערים - הרי זה אסור לאכלו.

עבר ואפה ובישל לשבת - אין אוסרין עליו.

ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים, נמצאו הכל מערימין, וישתקע שם עירובי תבשילין, אבל המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום, לא יעבור פעם אחרת:

יום טוב שני

יא.

תנאי בעירוב תבשילין ובתרומה

שני ימים טובים שחלו בחמישי וערב שבת - עושה עירובי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב.

שכח ולא הניח - מניחו בראשון ומתנה.

כיצד? מניח עירובי תבשילין ביום חמישי ואומר,

"אם היום יום טוב ולמחר חול - למחר אבשל ואופה לשבת ואיני צריך כלום,

ואם היום חול ולמחר יום טוב - בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת":

יב.

כיוצא בו, היו לפניו שתי כלכלות של טבל ביום טוב ראשון, אומר,

"אם היום חול - תהיה זו תרומה על זו,

ואם היום קודש - אין בדברי כלום",

וקורא עליה שם ומניחה, ולמחר בשני חוזר ואומר,

"אם היום קודש - אין בדברי כלום,

ואם היום חול - תהיה זו תרומה על זו",

וקורא עליה שם ומניחה כדרך שקרא עליה בראשון, ומניח את זו שקרא

עליה שם תרומה, ואוכל את השניה:

יג.

בראש השנה

במה דברים אמורים, בשני ימים טובים של גלויות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אם שכח ולא הניח ביום רביעי - שוב אינו מניח, אלא סומך על אחרים אם עירבו עליו, או מקנה למי שעירב, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת.

וכן, אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי - שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת:

יד.

בזמן הזה

כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראיה, והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעים יום שקידשו בני ארץ ישראל.

אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד,

ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצירות ולא שיתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד:

כבוד ועונג יום טוב

כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים, שנאמר "לקדוש י"י מכובד" (ישעיהו נ"ח:ג), וכל ימים טובים נאמר בהן "מקראי קודש" (ויקרא כ"ג:ד). וכבר ביארנו הכבוד והעינוג בהלכות שבת. וכן, ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ומעלה כערב השבת, שדבר זה בכלל הכבוד. וכל המבזה את המועדות, כאילו נטפל לעבודה זרה:

שמחה

שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולן אסורין בספד ותענית. וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר "ושמחת בחגך" וכו' (דברים ט"ז:ד). אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד בראוי לו:

כיצד?

הקטנים - נותן להן קליות ואגוזים ומגדנות,
והנשים - קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו,
והאנשים - אוכלים בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה
אלא ביין.

לחתגרים

וכשהוא אוכל ושותה - חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים
האמללין.

אבל מי שנועל דלתות חצירו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל
ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כריסו.
ועל אלו נאמר "זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם
לנפשם" (הושע ט"ד), ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר "וזריתי פרש על
פניכם פרש חגיכם" (מלאכי ב"ג):

יט.

סדר השמחה

אף על פי שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל
ושותה כל היום כולו, אלא כך היא הדת,
בבוקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקוראין
בתורה בענין היום, וחוזרין לבתיהן ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות, קורין
ושונין עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפילת המנחה, וחוזרין
לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עם הלילה:

כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא יימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את י"י אלהיך בשמחה" (דברים כ"ח:מ"ז), הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את י"י לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות:

כא.

חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה. וכן, יזהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתים לשמחה, ולא יימשכו ביין, שמא יבואו לדבר עבירה:

חול המועד

כב.

ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, והן בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמישה בתוך החג, הן הנקראין חולו של מועד, ונקראין מועד.

ואף על פי שהן חייבין בשמחה ואסורין בספד ותענית - מותר לספוד בהן תלמיד חכמים בפניו, אבל אחר שייקבר אסור לספדו בהן.

ואין צריך לומר בראשי חדשים וחנוכה ופורים שסופדין בהן תלמיד חכמים
בפניו אף על פי שימים אלו אסורין בספד ותענית.
אבל לאחר קבורה אסור לספוד בהן:

כג.

אין מניחין מיטת המת ברחוב במועד, שלא להרגיל את הספד, אלא מביתו
לקברו.

ואין מתאבלין במועד,

וכן, אין קורעין ולא מברין ולא חולצין הכתף במועד על המת, אלא קרוביו
שהן חייבין להתאבל עליו.

ואם היה חכם או אדם כשר, או שהיה עומד בשעת נטילת נשמה - הרי זה
קורע עליו במועד אף על פי שאינו קרובו.

ואין קורעין ביום טוב שני כלל, ואפילו קרוביו של מת:

כד.

נשים במועד בפני המת - מענות, אבל לא מטפחות ולא מקוננות.

נקבר המת - אינן מענות.

בראשי חדשים וחנוכה ופורים בפני המת - מענות ומטפחות, אבל לא
מקוננות.

איזה הוא עינוי? שכולן עונות כאחת,

קינה - אחת אומרת וכולן עונות.

ואסור לאדם שיעורר על מתו קודם לרגל שלשים יום, כדי שלא יבוא הרגל
והוא נעצב וליבו דואג מזכרון הצער, אלא יסיר הדאגה מליבו ויכוון דעתו
לשמחה: